

особливості неповнолітнього, який постраждав від насильства та врахування їх в процесі допиту.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.02.2020).
2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство : метод. посіб. / авт.-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман ; за заг. ред. Т. Цюман. Київ : ФОП КЛИМЕНКО, 2015. 114 с.
3. Мозгова В. Тактико-психологічні особливості допиту неповнолітніх, які постраждали від сексуального насильства. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 93–98.
4. Петчел О. Ю. Використання спеціальних психологічних знань щодо неповнолітніх учасників досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2009. 22 с.

Отримано 27.02.2020

УДК 378-057.85:37/37.013.42/376.58

Олена Миколаївна ШПОРТЮК,

*старший науковий співробітник відділу наукової діяльності
та міжнародного співробітництва*

Академії Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів);

 <https://orcid.org/0000-0002-0252-5594>

МЕДІАТИВНІ НАВИЧКИ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРА ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРОБАЦІЇ

Проаналізовано ефективність застосування медіативних технологій як ефективного способу вирішення спорів у країнах Європи, США та Австралії. Розглянуто впровадження процесу медіації у вітчизняному правовому просторі та необхідність застосування процесу медіації у ювенальній пробації. Особливо важливим є процес відновного правосуддя у справах, в яких стороною конфлікту є неповнолітня особа. Офіцер пробації виступає учасником медіаційного процесу та повинен володіти спеціальними компетентностями, що дозволять ефективно впроваджувати відновне правосуддя у ювенальній пробації.

Медіативні технології на сьогодні апробовані в багатьох сферах нашої життєдіяльності і визнані досить ефективними. Наразі медіація (англ. mediation – посередництво) активно розвивається в країнах Європи, США, Австралії, а також впроваджується на території країн пострадянського простору і є одним із найефективніших засобів альтернативного вирішення

спорів. Вміння домовлятися стає прерогативою не тільки дипломатів і політиків, а й юристів, бізнесменів та майже всіх соціальних верств населення. Подібне явище існує в Каталонії (Іспанія), Англії та Уельсі, Фінляндії, Німеччині, Ірландії та Польщі. Медіація в такому випадку ініціюється прокурором або суддею (або, як в Англії та Уельсі, поліцією чи службою пробації) і діє як один з альтернативних видів впливу у кримінальних справах. В Австрії та Франції в кримінально-процесуальному кодексі також встановлюється медіація для неповнолітніх (*réparation* [відшкодування] у Франції).

На даний час в традиційній карній системі домінує держава, що зумовлює пасивну роль учасників кримінального конфлікту. У своїй відомій статті «Конфлікт як власність» норвезький криминолог Н. Крісті виклав думку, що можливість вирішувати конфлікти є не тільки правом, практично узурпованим на сьогодні системою правосуддя, а й гострою потребою як самих учасників конфлікту, так і громади загалом, оскільки воно дозволяє сформувати уявлення не тільки про порядок і моральність, а й зберегти практичне і чуттєве розуміння того, що є добром, а що ні [1].

У результаті плідної праці науковців та практиків ще в 2006 р. відповідною робочою групою було розроблено проекти законів «Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах» та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо процедури медіації (посередництва)». Однак і до сьогодні вищезазначений закон не прийнято, він декілька разів повертався на доопрацювання, 28.02.2019 р. Верховною Радою України проект Закону «Про медіацію (№ 3665) направлено на повторне друге читання. За умов відсутності спеціального закону певні можливості для впровадження медіації в юридичну практику та практику надання правничої допомоги в Україні надає поки що тільки галузеве законодавство. Зокрема, Законом України «Про соціальні послуги» [5], який введений в дію 1 січня 2020 р., медіація визнається базовою соціальною послугою (частина 6 статті 16), за Законом «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна первинна правова допомога включає такий вид правової послуги, як надання допомоги в забезпеченні доступу особи до медіації (частина 2 статті 7) [4].

Однак, впровадження медіації є дуже важливим аспектом в міжнародній діяльності, вирішенні сімейних спорів, у трудових, адміністративно-правових відносинах, а також як форма відновного правосуддя, особливо у справах де стороною виступає неповнолітня особа. Також процедура медіації суттєво допомагає розвантажити судову систему. Так, у США лише 5 % справ, поданих до суду, направляється на розгляд, решта вирішуються мирним шляхом. Логічно, що порозуміння, досягнуте в процесі врегулювання конфлікту, а не вирішення – відповідно до волі, наприклад, арбітра або судді, приймається і визнається сторонами.

Важко не погодитися і не поважати рішення, у прийнятті якого особисто брав активну участь, набагато легше не визнавати й оскаржувати рішення судді.

В «Національній стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року», яка спрямована на забезпечення профілактичної, соціально-виховної роботи та ресоціалізацію неповнолітніх, які вчинили правопорушення, наголошується на забезпеченні інтересів дитини як пріоритетної засади формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, що декларується міжнародними стандартами та потребує ефективного впровадження таких спеціальних практик та механізмів, як процедура відновного примирення (медіації) [3].

Однією з ефективних форм медіації є відновне правосуддя. Під відновним правосуддям мається на увазі особлива кримінально-процесуальна форма, на основі якої сторони кримінально-правового конфлікту вирішують його за посередництва третьої нейтральної сторони. Це відбувається за допомогою застосування відповідних технік та методик шляхом максимального відновлення матеріального, морально-психологічного стану та соціального статусу, що існував до вчинення злочину. Особливо актуальними є програми застосування відновного правосуддя для неповнолітніх правопорушників, які часто вчиняють протиправні дії під впливом психо-фізіологічних факторів, необдуманно, керуючись емоціями, під впливом зовнішніх обставин. Процедура відновного правосуддя дає змогу активізувати участь сторін кримінального конфлікту, залучивши до цього процесу підлітків, потерпілих та їх родичів. Лише за такої умови стає можливим визнання своєї провини неповнолітнім, дієве каяття, примирення сторін, відшкодування шкоди та відновлення справедливості.

Таким чином медіація може бути як альтернативна підстава для звільнення неповнолітнього порушника від кримінальної відповідальності чи від покарання або як спосіб (процес), який сприяє укладенню угоди про примирення, на основі якої судом виноситься вирок.

На сьогодні існує широке коло відновних форм для роботи з неповнолітніми у різних країнах світу та найбільш поширеними вважають:

- *медіація між потерпілим та правопорушником* (зустріч з усунення завданої злочином шкоди), на якій в присутності та за допомоги медіатора обговорюються ситуація конфлікту, обставини, почуття, викликані конфліктом та при можливості укладається мирова угода;

- *сімейні конференції* (замість слухання справ у суді соціальний працівник організовує зустріч потерпілого і неповнолітнього правопорушника у присутності членів його родини, адвоката та представників поліції);

- *групові обговорення або кола для вирішення конфліктних ситуацій*, які організовуються медіатором для примирення між потерпілим та неповнолітнім порушником, надання підтримки сторонам конфлікту.

У процесі відновного правосуддя беруть участь не лише сторони конфлікту, та медіатор, а також представники поліції та офіцери пробації.

Одним з обов'язків офіцера пробації є складання досудової доповіді відносно неповнолітнього, дана процедура є поступальним рухом до відновного правосуддя. Медіативні технології для роботи з неповнолітніми, які знаходяться у важких життєвих ситуаціях або соціально небезпечному становищі допомагають побудувати ефективну взаємодію між фахівцем пробації та неповнолітнім. В рамках виконання посадових обов'язків у процесі проходження процедури відновного правосуддя стосовно неповнолітнього порушника офіцер органу пробації може здійснювати наступні дії:

- складання соціального портрету неповнолітнього;
- вивчення ризиків та потреб;
- складання звіту та рекомендацій щодо застосування (незастосування відновного правосуддя);
- надавати інформацію медіатору щодо соціального стану правопорушника;
- безпосередньо брати участь у процесі медіації, допомагати у складанні плану соціальної реабілітації неповнолітнього, та ін..

Отже, медіація, а саме відновне правосуддя є перспективним вирішенням конфліктів у справах, де неповнолітній є стороною конфлікту. Офіцер пробації, в процесі здійснення своїх посадових обов'язків стає безпосереднім учасником медіаційного процесу у зв'язку з цим повинен володіти навичками медіатора, вміннями усунення конфліктів, а також мати знання не лише у сфері права а й у таких сферах як психологія, соціологія та педагогіка, які є необхідними для проведення медіації.

Список бібліографічних посилань

1. Кристи Н. Конфликты как собственность // Судебно-правовая реформа : сайт. URL: <http://sprc.ru/wp-content/uploads/2012/08/Нильс-Кристи.-Конфликты-как-собственность.pdf> (дата звернення: 23.02.2020).
2. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін. ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
3. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1027-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-r> (дата звернення: 23.02.2020).
4. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
5. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.

Отримано 24.02.2020

